

ความเป็นมาของปัญหา

ปัญหาเรื่อง "ความสำคัญของอันนัมสยามพุทธคไทย กัมพูชา และ ฉวน" เป็นปัญหาที่น่าสนใจปัญหาหนึ่ง เมื่อพลิกประวัติศาสตร์ย้อนกลับไปในสมัยรัชกาลที่สามแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ปรากฏว่า เหตุการณ์เกี่ยวกับฉวนเขมร เป็นเรื่องที่เด่นที่สุด เรื่องหนึ่งในงานการติดต่อกับต่างประเทศ เท่าที่คนพบมีหนังสือเกี่ยวกับเหตุการณ์เกี่ยวของไทย ฉวนเขมรเหมือนกัน แต่มักจะปรากฏไม่ยาวและละเอียด ผู้เขียนจึงค้นหาข้อมูลเกี่ยวกับสงคราม 14 ปี นำมาเสนออย่างละเอียดแยกเป็นมูลเหตุ การรบแต่ละครั้งซึ่งประกอบด้วย การวางแผน การจัดกำลัง แผนทีในการเดินทัพ ตลอดจนวิเคราะห์ผลด้วยซึ่งไม่ปรากฏในที่ใดมาก่อน และคิดว่าปัญหาเรื่องนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจทางประวัติศาสตร์ เพราะในปัจจุบันสงครามเวียดนามซึ่งลุกลามเข้าไปในเขมรและลาวนั้น อาจทำให้คิดย้อนกลับไปถึงอันนัมสยามพุทธคไทยว่าประวัติศาสตร์จะย่ำรอยหรือไม่ เพราะมีสภาพการณ์บางอย่างคล้ายคลึงกับในสงครามครั้งรัชกาลที่สาม กล่าวคือ เวียดนามได้ยกกำลังเข้าไปในเขมรและลาวโดยอ้างเหตุผลว่า เพื่อช่วยเหลือในการกวาดล้างกำลังของเวียดนามเหนือและเวียตกง อย่างไรก็ตามปัญหาเรื่องประวัติศาสตร์ย่ำรอยหรือไม่นั้น ดร.อาร์โนลด์ เจ. ทอยบี (Arnold J. Toynbee) นักประวัติศาสตร์ชาวอังกฤษได้แสดงความคิดเห็นว่าประวัติศาสตร์จะย่ำรอยไม่ได้ เขาเปรียบเทียบบทเรียนของประวัติศาสตร์ว่าไม่เหมือนดวงชะตาของโหร แต่เหมือนแผนที่ของนักเดินเรือซึ่งย่อมจะให้นักเดินเรือที่มีหัวใจโดยมีหวังที่จะหลีกเลี่ยงจากเรืออับปางยิ่งกว่าที่จะแล่นเรือไปเหมือนคนตาบอด เพราะได้ให้วิธีไว้ ถ้ายุทธันมีทักษะและความกล้าหาญก็จะใช้วิธีดังกล่าวนำเรือแล่นไประหว่างหินโสโครกที่ปรากฏในแผนที่ได้อย่างปลอดภัย เหตุการณ์ต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นก็เช่นกัน อาศัยมนุษย์เป็นผู้ตัดสินใจที่จะกระทำลงไปหรือไม่โดยศึกษาบทเรียนจากอดีตซึ่งทางไม่ให้นำสิ่งที่ผิด

พลาดซ้ำรอยอีก ไม่ได้ขึ้นอยู่กับโชคชะตาที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ แต่ถ้าประวัติศาสตร์จะ
 ย้ำรอยก็ตรงที่ไซ่งงครามเป็นเครื่องตัดสินเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแย้งกันทั้งในอดีต และ
 ปัจจุบัน¹ สำหรับกรณีสงครามในอินโดจีนกับอินนิมสยามยุคนั้น เรื่องที่ย้ำรอยเห็นจะ
 เป็นเพราะไซ่งงครามตัดสิน แต่ไม่ได้หมายความว่าเหตุการณ์นี้จะไปย้ำรอยกับในอดีต
 พิจารณาจากความมุ่งหมายของเวียดนามใต้ ตลอดจนสหรัฐอเมริกาประเทศมือที่สามไม่
 ได้ทำเพื่อต้องการยึดครองอำนาจในเขมรและลาวดังเช่นที่ไทย ญวน รวมทั้งฝรั่งเศสต้อง
 การในอดีต แต่เพื่อช่วยประเทศเสรีในระบอบประชาธิปไตยด้วยกันซัดกันจากเวียดนาม
 เหนือและเวียตกง ซึ่งต้องการแผ่อิทธิพลลัทธิคอมมิวนิสต์เข้ามาเท่านั้น อย่างไรก็ตาม
 สงครามนี้จะจบลงในรูปแบบไหนย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของมนุษย์ ซึ่งคงไม่ต้องการให้
 ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยดังที่ทอนบีกล่าว

ความมุ่งหมายของการวิจัย

ความเป็นมาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น เป็นเหตุใหญ่เขียนมีความมุ่งหมายที่จะ
 ค้นหาข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับสงครามระหว่างไทยกับญวนในสมัยรัชกาลที่สามอย่างละเอียด
 เพื่อศึกษาจุดมุ่งหมายในการทำสงครามของทั้งสองฝ่ายที่ต้องการชิงอำนาจทางการเมือง
 เหนือเขมร เพื่อเสนอกลยุทธ์ของสงครามในสมัยนั้นของทั้งสองฝ่าย ตลอดจนเพื่อวิ-
 เคราะห์ความสำคัญของการทำสงครามที่ขั้วเดียวกันมานานถึง 14 ปี ที่มีต่อไทย ญวน
 และเขมร ผู้เขียนคาดว่า การวิจัยเกี่ยวกับเรื่องสงครามนี้คงจะมีประโยชน์ในการศึกษา
 กลยุทธ์ในการรบของทั้งสองฝ่ายเพื่อยึดครองอำนาจในเขมร และหลังจากติดตามสง-
 ครามซึ่งทั้งไทยและญวนต้องสูญเสียพล ช่างมา ทรัพย์สิน ตลอดจนเขมรซึ่งเป็นสมรภูมิ
 แห่งการรบนั้นมาพิจารณาผลที่ได้รับว่าคุ้มกับที่เสียหรือไม่

¹ Arnold J. Toynbee, Civilization on Trial, p. 1.

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้อยู่เฉพาะสงคราม 14 ปี คือระหว่าง พ.ศ. 2376-2390 แต่เพื่อให้เป็นการปูพื้นฐานจึงได้พาคไปถึงสภาพทั่วไปทางการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การต่างประเทศของไทย ฉวน และเขมร รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างประเทศเหล่านั้นก่อนที่จะเกิดอันนัมสยามยุทธ และด้วยเหตุที่ความสำคัญของสงครามนี้มีประการหนึ่งที่เชื่อมโยงถึงสมัยรัชกาลที่สี่แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อฝรั่งเศสอ้างสิทธิของฉวนในการเข้ายึดครองเขมร จึงได้ขยายขอบเขตเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกันนี้ไปถึง พ.ศ. 2410 เมื่อไทยเสียเขมรให้แก่ฝรั่งเศสไป

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นแรกวางโครงร่างของวิทยานิพนธ์ เนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงครามจึงประกอบด้วยมูลเหตุ การรบ และจบลงด้วยผลหรือความสำคัญของสงครามที่จะมีต่อประเทศที่เกี่ยวข้องนั้น ๆ แต่เมื่อพิจารณาเห็นว่าสงครามนี้ยึดเยื้องถึง 14 ปี จึงควรหาความถึงสภาพทั่วไปของประเทศทั้งสามเป็นพื้นฐาน ตลอดจนความสัมพันธ์ที่ต่อกันก่อนที่จะชักนำมาสู่อันนัมสยามยุทธ

ขั้นที่สอง เมื่อกำหนดโครงร่างแล้วก็ดำเนินการตามแบบการวิจัยอาศัยเอกสาร (Documentary research) คือศึกษาคนควาเอกสารหลักฐานจากแหล่งต่าง ๆ เท่าที่ค้นพบ ทั้งที่เป็นเอกสารชั้นต้น (Primary sources) อาทิ จดหมายเหตุ จดหมายรายงานการทัพ คำให้การของชาวฉวนและเขมร พระราชพงศาวดารรัชกาลที่หนึ่งถึงที่สี่ จะขอยกตัวอย่างเอกสารชั้นต้นซึ่งเป็นหนังสือรายงานการทัพ ดังนี้ -

... ด้วยว่าพระพุทธิเจ้าบอกเข้ามาแตกก่อนว่า ข้า ๆ กับนายทัพนายกองจะถอยทัพกลับมาตั้งพึ่งราชการอยู่ ณ เมืองปัตบอง ข้า ๆ ได้จัดให้พญาสังขโลกเจ้าเมืองโพธิสัต พระหลวง ขุนหมื่น นายไพร่ 600 คน เมืองตะครอ นายไพร่ 200 คน เมืองตรองนายไพร่ 200 คน เมืองขลุงนายไพร่ 100 คน เข้า

กัน 4 เมือง นายไพร่ 1100 คน ให้อยู่รักษาบ้านเมือง ครอบครว้ ตั้งฟังราชการ
ลาดตระเวนอยู่ ณ เมืองโพธิ์สัต...¹

ตัวอย่างคำให้การของชาวญวน

... ข้าพเจ้าไต่ขึ้นญวนถูกคำพูดจากันว่า เขมรทุกหัวเมืองกำเริบสู้รบกับญวน
ควยของญวนจับเจ้าเขมรส่งลงไปเมืองญวน... ข้าพเจ้าไปซื้อเสบียงหมากพลูที่
ตลาดเมืองโขก ข้าพเจ้าเห็นกองทัพเมืองพนมเปญ เรือแจโอบประมาณ 9-10
ลำ ไพร่ญวนประมาณ 400-500 คน แวะเข้าเมืองโขก พอกองทัพญวนไปซื้อ
ของที่ตลาดพบข้าพเจ้า ๆ ถามว่ากองทัพถอยมาจะพากันไปไหน ญวนไพร่กองทัพ
บอกข้าพเจ้าว่า ข้างเมืองเว้เกิดศึกมีหนังสือให้ถอยกองทัพเมืองเว้กลับลงไป
แต่ที่ค่ายญวนซึ่งตั้งอยู่เมืองเขมรทุกตำบลก็ให้อาไว้แต่คนเฝ้ารักษาค่าย...²

ตัวอย่างคำให้การของชาวเขมร

... ครั้น ณ วันเดือนเก้าปีชวดโทศก อ้ายองเตียนกัญญาให้ส่งจาวผู้หญิงสามคน
ลงไปเมืองไสงอน ข้าพเจ้ากับพวกกองเมืองสงวนเข้ากันเป็นคน 150 คน แต่ขุน
นางที่แกจาวลงไปนั้น ชื่อพญาราชอสูร พญางษาเพช พญาราชมนตรีรด ก็พากันลง
ไปอยู่ที่เมืองไสงอน พบพร้อมกันกับบุตรภรรยา ครอบครว้ของอิมอายญวรกี้เลี้ยง
คู่เป็นปรกติดอยู่ แต่องแป้นนั้นข้าพเจ้าไต่ขึ้นพญาวังหลจาวองมีว่า อ้ายองเตียนกัญญา
ให้หาเสี้ยนที่เมืองล่องโห้แล้ว ครั้นอยู่ได้ 11-12 วัน ไต่ขึ้นว่าข้างเมืองพนมเปญ
และหัวเมืองเขมรทั้งปวง ภากันกำเริบฆ่าฟันอ้ายญวรทุกบ้านทุกเมือง ข้าพเจ้า

¹ สมุดไทยคำ. หมายเลข 40 จ.ศ. 1202; หนังสือเจ้าพญาบดินทรเดชาถึง
พญามหาอำมาตย์.

² สมุดไทยคำ. หมายเลข 1/ช. จ.ศ. 1203; คำให้การอีไฉ่ ญวน.

ไต่ถามว่าอายุของเตี้ยนุกูมีหนังสือบอกลงไปเมืองไสงอนในท้องคกโปเจ้าเมืองไสงอน
 เกนกองทัพบกขึ้นมาช่วยอีก ขาพเจ้าเหนองคกโปกับองอานสาของโปจันคุมกองทัพบก
 2000 คน ขึ้นมาทางกองฟ้าแขวงเมืองบาพนม แล้วเกนหัวเมืองอื่นจะได้ไพร่พล
 มากน้อยเท่าใดขาพเจ้าหาเห็นไม่...¹

นอกจากอาศัยเอกสารชั้นต้นเหล่านี้ ซึ่งคนได้จากหอสมุดแห่งชาติ แผนกตัวเขียน
 แล้ว ยังอาศัยเอกสารชั้นรอง (Secondary sources) ที่เป็นหนังสือและวารสารทั้ง
 ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศสด้วย

ขั้นที่สาม เมื่อได้ศึกษาหลักฐานต่าง ๆ แล้ว ก็พิจารณาคุณค่าของหลักฐานเหล่านั้น
 น้อย่างละเอียดถี่ถ้วน

ขั้นที่สี่ นำเอกสารเหล่านั้นมาเรียบเรียงวิทยานิพนธ์ตามที่กำหนดไว้ในโครงร่าง
 พร้อมทั้งวิเคราะห์ทศวรรษไปด้วย

ขั้นที่ห้า จัดทำส่วนนำ ส่วนอ้างอิง และประวัติการศึกษา

คำชี้แจง

จดหมายเหตุ จดหมายรายงานกองทัพ คำให้การต่าง ๆ ที่อ้างอิงในวิทยานิพนธ์
 นี้ ล้วนแต่เป็นของเอกสารสมัยรัชกาลที่สาม เมื่อยกมาอ้างนั้นผู้เขียนได้ใช้ตัวสะกดการันต์
 และสำนวนตามต้นฉบับเดิมทั้งสิ้น

อีกประการหนึ่ง คำว่า "อันนัม" ซึ่งตามปกติหมายถึง ฉนวนตอนกลาง ตั้งเกี่ยว
 หมายถึงฉนวนตอนเหนือ โคชินไชนา หมายถึงฉนวนตอนใต้ และรวมเรียกประเทศว่า
 เวียดนามนั้น ในที่นี้ อันนัมหมายถึงฉนวนทั้งประเทศ

¹ สมุคไทยคำ. หมายเลข 1/ช. จ.ศ. 1203. คำให้การของอายมาก เขมร.